

Компетентнісний підхід як складова особистісно-зорієнтованого навчання у сучасній школі

Інтеграція України в європейське і світове співтовариство передбачає розвиток особистості, її духовної, мистецької та естетичної культури. Цим і визначаються основні напрями модернізації сучасного навчально-виховного процесу. Одним із таких важливих напрямів є розвиток гуманістичних морально-ціннісних орієнтацій підростаючого покоління.

Ідея людиноцентризму в освіті та педагогіці знаходить своє відображення в орієнтації на розвиток особистісних рис людини з огляду на її ефективну і творчу працю. Формування нової ідеї національної освіти можливе лише за умов істотних змін у духовному просторі суспільства. Вирішення педагогічних завдань, що постають у світлі утвердження гуманістичної парадигми освіти, вимагає розробки інноваційних рішень у сфері підготовки вчителів мистецьких дисциплін. Кінцевим результатом мистецької освіти має стати сформована система особистісних художньо-естетичних цінностей та компетенцій як важливого компоненту загальнокультурної компетентності.

Відомі міжнародні організації, серед яких ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, ПРООН, Рада Європи, Організація європейського співробітництва та розвитку (далі — ОЄРС), Міжнародний департамент стандартів для навчання, досягнення та освіти (International Board of Standards for Training, Performance and Instruction; далі — Міжнародний департамент стандартів), останніми десятиліттями вивчають проблеми, пов'язані з появою компетентісно орієнтованої освіти. На думку сучасних педагогів, саме набуття життєво важливих компетентностей допоможе людині орієнтуватися в сучасному суспільстві, інформаційному просторі, дальшому здобутті освіти й на ринку праці. Компетентісно орієнтований підхід до формування змісту освіти став новим концептуальним орієнтиром вищої школи зарубіжжя, з приводу якого й досі відбуваються дискусії як на міжнародному, так і на національному рівнях різних країн. Науковці європейських країн вважають, що набуття молоддю знань, умінь і навичок, спрямоване на вдосконалення їхньої компетентності, сприяє інтелектуальному й культурному розвитку особистості, формуванню в неї здатності швидко реа-

гувати на запити часу. Саме тому важливе усвідомлення самого поняття компетентності, розуміння, які саме компетентності і як їх треба формувати та що має бути результатом навчання. Тож у багатьох європейських країнах переглянуто та внесено зміни до навчальних програм, які відтепер спрямовано на те, щоб основні результати навчання ґрунтувалися на досягненні учнями й студентами потрібних компетентностей. З огляду на це постала потреба визначити, відібрати та ґрунтовно ідентифікувати найважливіші, інтегровані й ключові компетентності, позаяк саме вони сприяють досягненню успіхів у житті й підвищенню якості суспільних інститутів, а також: відповідають багатоманітним сферам життя.

Експерти країн Європейського Союзу визначають поняття «компетентність» як «здатність застосовувати знання й уміння», що забезпечує активне застосування навчальних досягнень у нових ситуаціях (Eurydice, 2002). В останніх публікаціях ЮНЕСКО поняття компетентності трактовано як поєднання знань, умінь, цінностей і ставлень, застосовуваних у повсякденні. На останній конференції (відбулася за участі ЮНЕСКО, Департаменту технічної освіти та професійної підготовки Міністерства освіти Норвегії у 2004 р.) дійшли згоди в трактуванні поняття компетентності як: здатності ефективно й творчо застосовувати знання й уміння в міжособистісних стосунках-ситуаціях, що передбачають взаємодію з іншими людьми в соціальному контексті так само, як і в професійних ситуаціях.

Поняття «компетентність» українські вчені (І. Бех, О. Глузман, І. Зязюн, В. Кремень, В. Луговий, О. Савченко, Ю. Сухарніков та інші) трактують досить широко: це і навчальні здібності, знання та вміння (наприклад, уміння успішно навчатися), і навички (комунікативні, соціальні тощо), і моральні цінності (громадянська відповідальність чи відповідальність за навколишнє середовище тощо), і ставлення (скажімо, групова солідарність). Таким чином, за структурою виокремлюють предметно-знанцеву, організаційну, технологічну, екологічну, правову, політичну, культурологічну, соціальну, економічну компетентності, а також компетентність у комунікативній діяльності та в особистому повсякденному житті людини. У цьому зв'язку нам видається нецільно ототожнювати навчальні здібності, знання й уміння із відповідними компетентностями.

Тривають дискусії щодо того, які й у яких випадках використовувати терміни: компетентність (компетентності) або компетенція (компетенції). Спектр думок і позицій тут також широкий. У вітчизняній педагогіці їх можна узагальнено згрупувати ось як.

А. Компетентність — певна загальна характеристика особи, яка складається з окремих компетенцій, набутих, скажімо, в освіті. Тобто, компетентність — загальна, компетенції — часткові, і є складовими цілого (компетентності).

Б. Компетентність — інтегральна характеристика особи, яка розкладається на диференціальні компетентності. Тобто, загальна компетентність складається з окремих частинних компетентностей. При цьому терміну компетенція (компетенції) надається значення юридичного характеру як певних (приміром, посадових) повноважень, наданих особі для виконання покладених на неї функцій.

В. Компетентність (компетентності) та компетенція (компетенції) використовуються для позначення різних груп особистих якостей, приміром, за цільовими критеріями відповідно «студент повинен знати» та «студент повинен робити».

Г. Компетентність (компетентності) та компетенція (компетенції) розглядаються як тотожні поняття і вживаються рівноправно за законами випадковості.

Таким чином, із зазначеного випливає той факт, що у вітчизняній педагогічній лексиці існує два терміни — компетентність (компетентності) і компетенція (компетенції), — які вживаються в однині і множині та в різних значеннях.

Ураховуючи, що останнім часом в освіті, педагогіці все більшого поширення і застосування набуває так званий компетентнісний підхід, об'єктивно виникає потреба в конкретизації значення кожного з указаних термінів. Убачається можливим зробити це на засадах логіко-системного та аналітико-порівняльного дослідження.

Загальні компетентності розділені на три групи: інструментальні, міжособистісні та системні. До інструментальних віднесено 10, міжособистісних — 8, системних — 12 компетентностей. Кожна з компетентностей характеризує ту чи іншу реалізаційну здатність людини — здатність до самореалізації, реалізації життєвих цілей і завдань, розв'язання певних задач. Саме «здатність» (англ. *adility*) найбільш уживане слово у визначенні компетентностей, а відтак його слід уважати ключовим для розуміння їх сутності та відповідного термінологічного позначення. Адже, як ука-

зувалося, основна суперечка точиться навколо того, яке слово або слова (компетентність, компетентності чи компетенція, компетенції) найбільш точно відображують суть компетентнісного підходу.

Тлумачні словники української мови необхідної і достатньої ясності в розуміння відмінностей значень розглядуваних термінів не вносять. Тому необхідно долучити додаткові аргументи щодо доцільного використання зазначених слів. Зокрема, у Великому тлумачному словнику сучасної української мови надаються такі роз'яснення.

Компетентність, -ності — властивість за значенням компетентний; поінформованість, обізнаність, авторитетність. А «компетентний» — який має достатні знання в якій-небудь галузі; який з чим-небудь добре обізнаний; тямущий; кваліфікований; який має певні повноваження; повноправний, повновладний.

Компетенція, -ї — добра обізнаність із чим-небудь; коло повноважень якої-небудь організації, установи або особи.

Отже, слова «компетентність» і «компетенція» мають майже однакові значення. Справді, якщо друге з цих слів безпосередньо означає як якість, так і повноваження особи, то перше — насамперед якості та лише через слово «компетентний» (тобто опосередковано) з'ясовується ще одне можливе вживання — у смислі чіхось — повноважень. Отже, логічно для позначення якостей краще використовувати перший термін, а для характеристики повноважень — другий.

На жаль, теперішній компетентнісний підхід — це нерозвинена форма компетентності порівняно з її вищою формою. За такого підходу закономірності педагогіки розвитку використовують лише фрагментарно, що різко знижує її практичну ефективність, тобто ступінь досвідченості суб'єкта.

Компетентнісний підхід певним чином змінює (проте не зменшує) роль викладача. Ця роль стає більш спрямовуючою, супроводжуючою та відповідальною щодо досягнення учнем певних результатів. Різницю в ролі вчителя і учня краще видно у зіставленні навчальних результатів та набутих компетентностей: якщо навчальні результати формулюються вчителями, то компетентності опановуються учнями.

Ключовим елементом навчального процесу слід визнати оцінювання. Методи оцінювання, забезпечуючи обернений зв'язок, можуть по-різному впливати на рівень особистісної орієнтації навчання. Найкращим чином це здійснюється у випадку так